

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЯЧМЕНЮ

THE PLACE OF UKRAINE ON THE WORLD BARLEY MARKET

Суттєві зміни у структурі виробництва аграрної продукції внаслідок переорієнтації виробників на вирощування більше економічно вигідних культур, а саме кукурудзи, соняшнику, ріпаку і сої, спричиняють динамічний вплив на формування ринку зерна. Для аграрія надзвичайно важливою стає визначеність долі українського ячменю, який довгі роки займав лідируючі позиції на світовому ринку, що, як вважає автор, потребує від науковців постійного моніторингу і досліджень, уточнень та оновлення інформації. В аналітичному огляді оцінено вплив чинників формування ринку зерна в умовах глобалізації агробізнесу; визначено зовнішні й внутрішні фактори сприяння та ризику в сегменті експорту ячменю; складено короткочасний прогноз розвитку кон'юнктури зернового ринку; обґрунтовано доцільність збереження обсягів виробництва ячменю в структурі виробничої діяльності сільгосп-підприємств України. Такі узагальнення аналітичних даних та рекомендації експертів допомагають сільгоспвиробнику чітко розуміти ринкові тенденції, корегувати своєчасно напрями своєї виробничої діяльності та координувати збут продукції з урахуванням ємності ринку.

Ключові слова: ячмінь, урожайність, виробництво, світовий ринок, кон'юнктура, експорт, Україна.

Существенные изменения в структуре производства аграрной продукции вслед-

ствие переориентации производителей на выращивание более экономически выгодных культур, а именно кукурузы, подсолнечника, рапса и сои, оказывают динамическое воздействие на формирование рынка зерна. Для агрария чрезвычайно важной становится определенность судьбы украинского ячменя, который долгое годы занимал лидирующие позиции на мировом рынке, что, как считает автор, требует от ученых постоянного мониторинга и исследований, уточнений и обновления информации. В аналитическом обзоре оценено влияние факторов формирования рынка зерна в условиях глобализации агробізнеса; определены внешние и внутренние факторы содействия и риска в сегменте экспорта ячменя; составлен кратковременный прогноз развития кон'юнктуры зернового рынка; обоснована целесообразность сохранения объемов производства ячменя в структуре производственной деятельности сельхоз-предприятий Украины. Такие обобщения аналитических данных и рекомендации экспертов помогают сельхозпроизводителю четко понимать рыночные тенденции, корректировать своевременно направления своей производственной деятельности и координировать сбыт продукции с учетом емкости рынка.

Ключевые слова: ячмень, урожайность, производство, мировой рынок, кон'юнктура, экспорт, Украина.

УДК 338.439.5: 339.56: 633.1

<https://doi.org/10.32843/bses.55-2>

Кузіна В.Ю.

аспірант кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

Kuzina Viktoriia

Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchayev

There have been significant changes in the structure of agricultural production the last two decades in Ukraine. And we observe a reorientation of producers to grow more economically viable crops – corn, sunflower, canola and soybeans. The structure of sown areas and crop rotations is simplified. Barley, despite a significant reduction in sown areas has a stable export potential and occupies an honorable third place in the world market. This is, in fact, the prestige of our country and at the same time a component of its economic security. The formation of the grain market annually has dynamic changes, which requires constant monitoring and research, clarification and updating of information. The certainty of the fate of Ukrainian barley is becoming extremely important for farmers. Therefore in this study we assess the state of the world barley market and the place of Ukraine in it, using economic statistical analysis, monographic and abstract-logical methods. This analytical review assesses the influence of market formation factors in the context of globalization of agribusiness, identifies external and internal factors of assistance and risk in the barley export segment; provides a short-term forecast for the development of the grain market conditions, and justifies the expediency of preserving barley production volumes in the structure of agricultural enterprises' production activity. The generalization of analytical studies of the barley world market helps producers clearly understand market trends and the level of competition in export directions, to timely adjust their production lines and coordinate product sales taking into account market capacity and growing quality requirements. Finally, we conclude that the position of Ukraine on the world market and the level of domestic consumption for all needs do not provide good reasons for a sharp decrease in the area of barley. We can state that the manufacturer has already found a logical optimum in crop rotation. In addition, barley remains a profitable crop due to short-term investment. Minor fluctuations in area are possible only due to changes in weather and climatic conditions.

Key words: barley, productivity, production, world market, market, export, Ukraine.

Постановка проблеми. Зерновий ринок – це основа розвитку аграрної економіки і водночас індикатор якості економічних реформ, що проводяться у країні. В останні два десятиріччя в Україні спостерігаються суттєві зміни у структурі виробництва аграрної продукції, відбувається переорієнтація виробників на вирощування більше економічно вигідних культур, а саме кукурудзи, соняшнику, ріпаку і сої, спрощується структура посівних площ і сівозмін.

Ячмінь, незважаючи на суттєве скорочення площ посіву з 4,3 млн. га у 2010 році до 2,4 млн. га у 2020 році, має стійкий експортний потенціал і посідає почесне третє місце на світовому ринку [1]. Це фактично престиж нашої країни і водночас складова частина її економічної безпеки. Серед небагатьох умов утримувати досягнуті позиції в середовищі зростаючої конкуренції слід назвати інтенсифікацію вирощування цієї культури, формування сталого іміджу надійного експортера

серед країн-імпортерів та розширення можливостей внутрішнього використання за рахунок переробки ячменю в кінцевий продукт споживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В дослідження проблем формування та функціонування ринку зерна, вивчення його кон'юнктури та організаційно-економічних відносин суттєвий науково-методологічний внесок зробили сучасні вчені, зокрема В.Г. Андрійчук [2], В.Я. Амбросов [3], Т.О. Бабан [4], В.І. Бойко [5], Н.Є. Голомша [6], С.М. Кваша [7], Ю.О. Лупенко [8], О.О. Маслак [9], О.Г. Шпикуляк [10].

Відзначаючи цінність результатів досліджень науковців, маємо наголосити на тому, що питання формування ринку зерна щорічно має динамічні зміни, що потребує постійного моніторингу та досліджень, уточнень та оновлення інформації. Такі узагальнення аналітичних даних та рекомендації експертів допомагають сільгоспвиробнику чітко розуміти ринкові тенденції, корегувати своєчасно напрями своєї виробничої діяльності та координувати збут продукції з урахуванням ємності ринку.

Постановка завдання. Метою дослідження є моніторинг та оцінювання сучасного стану світового ринку ячменю та місця України в ньому; визначення чинників формування ринку зерна в умовах глобалізації агробізнесу, зовнішніх і внутрішніх факторів сприяння й ризику в сегменті експорту ячменю; складання короткочасного прогнозу розвитку кон'юнктури зернового ринку; обґрунтування доцільності збереження обсягів вирощування ячменю в структурі виробничої діяльності сільгосп підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Значимість ячменю в історії людства важко переоцінити, адже це одна з найдавніших культурних рослин. Цінність культури полягає в широкому використанні її зерна для продовольчих, технічних і кормових цілей та високої адаптованості до екстремально-несприятливих погодно-кліматичних умов, внаслідок чого ячмінь став зонально найпоширенішою культурою у світі.

Нині ячмінь серед поширених в аграрно-му виробництві злакових сільськогосподарських культур у світі за розмірами збиральних площ (50,7 млн. га) поступається лише пшениці (220,8 млн. га), кукурудзі (196,1 млн. га) і рису (160 млн. га) [11].

Регіонально посіви його розміщені таким чином: Європа – 24,7%, країни Чорноморського регіону – 28,8%, Близький схід – 16,4%, Америка – 10,7%, Африка – 7,9%, Океанія – 8,7%, Азія – 2,6% [12].

Серед країн за площами посівів ячменю першість належить країнам Євросоюзу (найбільші площі розташовані у Франції, Німеччині, Австрії, Іспанії, Великій Британії), друге місце – Росії, третє – Австралії [12] (табл. 1).

До чільної десятки країн – виробників ячменю, крім вищезазначених, входять Туреччина, Казахстан, Канада, Україна, Іран, Сирія, Ірак. Така структура площ збирання ячменю на світовому рівні з незначними річними коливаннями зберігається протягом багатьох років.

Таблиця 1
Площа збирання ячменю у 2020/2021 МР, млн. га, %

Країна	2020/21 МР	% у світовій	Зміна до 2019/20 МР
Європейський Союз	12,5	24,6	+156 (+1,3%)
Російська Федерація	7,8	15,4	-603 (-7,2%)
Австралія	4,3	8,5	+250 (+6,2%)
Туреччина	3,8	7,5	0 (0,0%)
Казахстан	2,8	5,5	-177 (-5,9%)
Україна	2,8	5,4	-32 (-1,2%)
Канада	2,7	5,3	-28 (-1,0%)
Іран	1,7	3,4	0 (0,0%)
Сирія	1,5	3,0	0 (0,0%)
Ірак	1,2	2,4	0 (0,0%)
Інші	9,7	19,1	-600 (-6,2%)
Світ	50,7	x	-920 (-1,8%)

Джерело: складено за даними USDA [2]

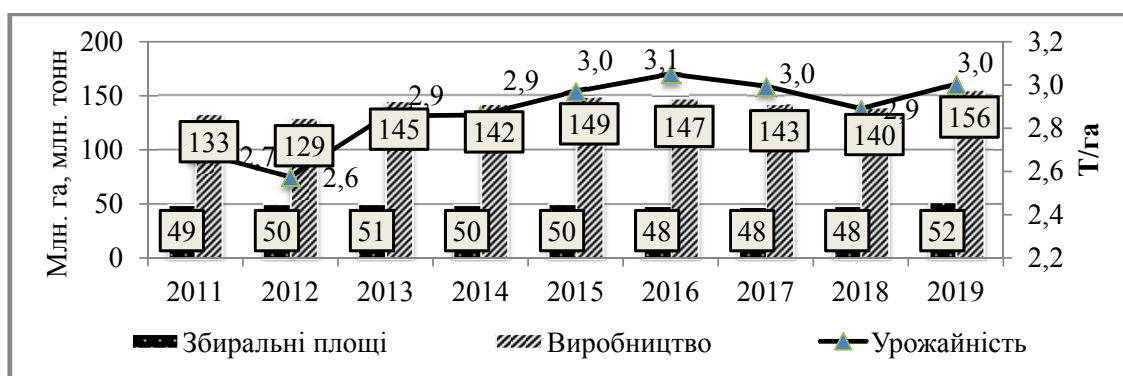

Рис. 1. Світове виробництво ячменю у 2010–2019 роках

Джерело: складено за даними USDA [2]

Аналіз динаміки світового виробництва ячменю в останньому десятиріччі свідчить про стабільність посівних площ на рівні 50 млн. га, поступове зростання урожайності з 2,6 до 3,0 т/га та загального виробництва ячменю з 122,7 млн. т у 2010 році до 156,3 млн. т у 2019 році, що стає максимумом десятиріччя (рис. 1), хоча поступається рекордним 179,46 млн. т у сезоні 1990/91 [12] (рис. 1).

Найбільшими виробниками ячменю у світі є країни ЄС, частка яких у сумі становить 40% від усього обсягу його виробництва, Росія (13%), Україна і Австралія (по 7% окремо), а також Канада (6%). Разом зазначені країни виробляють близько 74% усього ячменю у світі [12] (рис. 2).

За оцінками USDA, світове виробництво ячменю у 2019/20 МР склало 156,3 млн. т, що на 10,9% більше середньорічного обсягу за останні десять років та на 16,2 млн. т (майже +12%) більше порівняно із сезоном 18/19 [11] (табл. 2).

Таблиця 2

Світове виробництво ячменю у 2019/20 МР, млн. т, %

Країна	Виробництво	% до 18/19	% у світовому обсязі
ЄС та інші країни Європи	63,0	12	40,3
Чорноморський регіон	36,7	17	23,5
Америка	20,4	9	13,0
Близький Схід	15,2	38	9,7
Океанія	9,4	3	6,0
Африка	7,1	-14	4,5
Азія	3,2	4	2,0
Світ	156,3	12	100,0
Україна	9,2	21	5,9

Джерело: складено за даними USDA [1]

У Європейському Союзі в сезоні 19/20 виробництво ячменю зросло майже на 7,0 млн. т (12%) після падіння у 18/19 МР з тенденцією до зростання у 20/21 МР [11] (табл. 2).

В Чорноморському регіоні Російська Федерація збільшила виробництво на 3,2 (19%) млн. т до 19,9 млн. т, Україна – на 1,6 (20,9%) млн. т до 9,2 млн. т, Білорусь – на 456 (48,3%) тис. т до 1,4 млн. т. [11].

Значно наростили його виробництво, а саме на 4,2 (38,2%) млн. т, країни Близького Сходу. Отже, Туреччина підвищила його на 0,9 (+13%) млн. т до 7,9 млн. т; Іран – на 800 (+28,5%) тис. т до 3,6 млн. т; Ірак – на 820 (+105,1%) тис. т до 1,6 млн. т., Сирія відновила на 1,6 (+400,0%) млн. т до 2,0 млн. т. [11].

В Північній Америці виробництво ячменю збільшилося на 2,4 (19%) млн. т, а саме Канада підвищила його на 2,0 (+24%) млн. т до 10,4 млн. т; США – на 360 (+11%) тис. т до 3,7 млн. т. [11].

Водночас у Південній Азії та Східній Азії (Китаї) виробництво ячменю у 19/20 МР залишалось на рівні попереднього року, в Австралії воно зросло лише на 180 тис. т (+2%). Суттєво скоротилося виробництва ячменю в Марокко в Північній Африці, в Південній Америці, а також в Індії та Пакистані [11].

Аналізуючи збалансованість світового ринку ячменю в сезоні 2019/20, маємо зауважити, що, за даними USDA, кінцеві запаси у 2019/20 маркетинговому році зросли до 20,8 млн. т (на 14%) проти 18,2 млн. т у минулому сезоні, глобальне споживання – в середньому на 9,2%, в Азії – на 6%, на Близькому Сході – на 8,6%, в Америці та Європі – на 8–9% [11].

Світовий імпорт у 19/20 збільшився на 2,4 млн. т (+10%) порівняно із сезоном 18/19, сягнувши 25,9 млн. т [11] (табл. 3).

Найбільшим імпортером ячменю на світовому аграрному ринку в сезоні 19/20 є Саудівська Аравія, де цей показник сягає 7,5 млн. т, складаючи майже 29% від усього його обсягу в міжнародній торгівлі. Другим за обсягом імпорту ячменю є Китай, який купив на зовнішньому ринку 5,3 млн. т зерна. Досить ємким є ринок збуту в таких країнах, як Іран (імпорт 2,7 млн. т), Японія (1,1 млн. т), Марокко (1,0 млн. т), Туреччина (880 млн. т), Лівія (0,65 млн. т), Туніс (0,6 млн. т), Кувейт (0,5 млн. т), Йорданія (0,3 млн. т) [11].

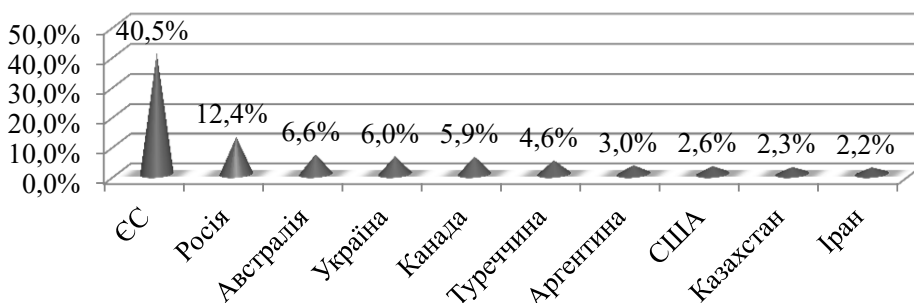

Рис. 2. Топ-10 виробників ячменю у 2015/20 МР, %

Джерело: складено за даними USDA [2]

Таблиця 3

Внутрішнє споживання й експорт ячменю у 2019/20 МР, млн. т, %

Країна	Споживання	% до 18/19	Імпорт	% до 18/19	Експорт	% до 18/19
ЄС та інші країни Європи	57,4	7,7	0,6	51,7	7,2	32,1
Чорноморський регіон	25,8	15,7	0,4	-4,1	10,6	4,4
Америка	16,6	8,9	1,7	19,9	4,9	-16,6
Близький Схід	26,9	8,6	12,7	3,5	0,0	х
Океанія	5,9	8,7	0,0	76,0	3,2	-15,2
Африка	9,9	1,0	3,0	26,4	0,0	-40,0
Азія	10,8	6,0	7,5	7,5	0,0	х
Світ	153,4	9,2	25,9	9,4	25,9	5,5
Україна	4,6	8,7	0,0	х	4,8	25,0

Джерело: складено за даними USDA [1]

Таблиця 4

Основні експортери ячменю в сезоні 2019/20 МР, млн. т, %

Світ	ЄС	Росія	Україна	Австралія	Аргентина	Канада	Казахстан
25,9	7,2	4,2	4,8	3,2	2,5	2,2	1,5
Питома вага у світовому обсязі	28%	16%	19%	12%	10%	8%	6%
% 19/20 до 18/19	147	90	133	87	77	96	82

Джерело: складено за даними USDA [2]

За результатами аналізу стану світового виробництва ячменю та потреб для внутрішнього споживання країн [13] можна зробити висновок, що основними експортерами сезону 2019/20 залишаються ЄС, Росія, Україна, Австралія, а також Аргентина і Канада. На ці країни припадає у сумі 98% всього світового експорту ячменю. Серед інших країн окремої уваги заслуговує Казахстан, який за останні 5 років значно збільшив обсяг експорту ячменю, а саме майже до 1,5 млн. т. За країнами експорт у сезоні 19/20 МР розподілився таким чином (табл. 4).

За прогнозами USDA, в сезоні 2020/21 МР світове виробництво ячменю очікується на рівні 154,7 млн. т, що на 1,5 млн. т менше порівняно із сезоном 19/20. Європейський Союз та Австралія збільшують виробництво на 570 тис. т (+0,91%) до 63,55 млн. т., на 1,2 млн. т (+13,3%) тис. т до 10,2 млн. т відповідно.

В Російській Федерації очікується падіння виробництва на 2,6 (-13,2%) млн. т до 17,3 млн. т, в Канаді – на 0,3 (-2,7%) млн. т до 10,1 млн. т, в Україні – на 128 (-1,3%) тис. т до 9,400 млн. т [12].

Місце України на світовому ринку. В останні два десятиріччя спостерігаються суттєві зміни у структурі виробництва аграрної продукції, переорієнтація виробників на вирощування більше економічно вигідних культур, а саме кукурудзи, соняшнику, ріпаку і сої, спрощується структура посівних площ і сівозмін. Так, з 2000 року площа посівів кукурудзи зросла майже в 4 рази, а саме з 1,4 до 5,5 млн. га, соняшнику – у 2,2 рази, а саме з 2,9 до 6,4 млн. га, ріпаку – у 5,2 рази, а саме до 1,1 млн. га, площі пшениці зросли лише на 17%, а саме до 6,6 млн. га,

площі ж ячменю за ці роки скоротились на 40%, а саме з 4,0 млн. га до 2,4 млн. га [1] (рис. 3).

Скорочення площ під ячмінь в Україні відбувається всупереч загальносвітовій тенденції зростання до 50,8 млн. га із 47,2 млн. га.

В країнах ЄС за відносної стабільності та значно вищої урожайності збиральні площі ячменю за останні десять років зросли, наприклад у Франції вони збільшилися майже на 300 тис. га, у Великобританії – на 260 тис. га, у Німеччині – на 80 тис. га [11].

Водночас за рахунок впровадження інноваційних технологій і нових високопродуктивних сортів, застосування більш ефективних засобів захисту рослин, добрив та мікроелементів, технічного переоснащення виробництва новітньою багатофункціональною технікою спостерігається значне підвищення врожайності ячменю. За останні 7 років його врожайність збільшилася з 2 т/га до 3,5 т/га (рис. 4). До цього протягом двадцяти років вона залишалася на середньому рівні 2,2 т/га, маючи найвищий показник у 2008 році, а саме 3,0 т/га [1]. Фактично показник урожайності 2019 року перевищує середньосвітовий майже на 18%.

У низці регіонів середньообласний показник оцінки ефективності його вирощування у 2019 році був таким: Тернопільська область – 4,8; Вінницька та Львівська області – по 4,6; Хмельницька область – 4,5; Київська та Івано-Франківська області – по 4,4; Черкаська область – 4,3; Чернігівська область – 4,1; Сумська область – 4,1 [1]. Рівень середньої урожайності ячменю є одним із важливих показників порівняльної оцінки ефективності його вирощування.

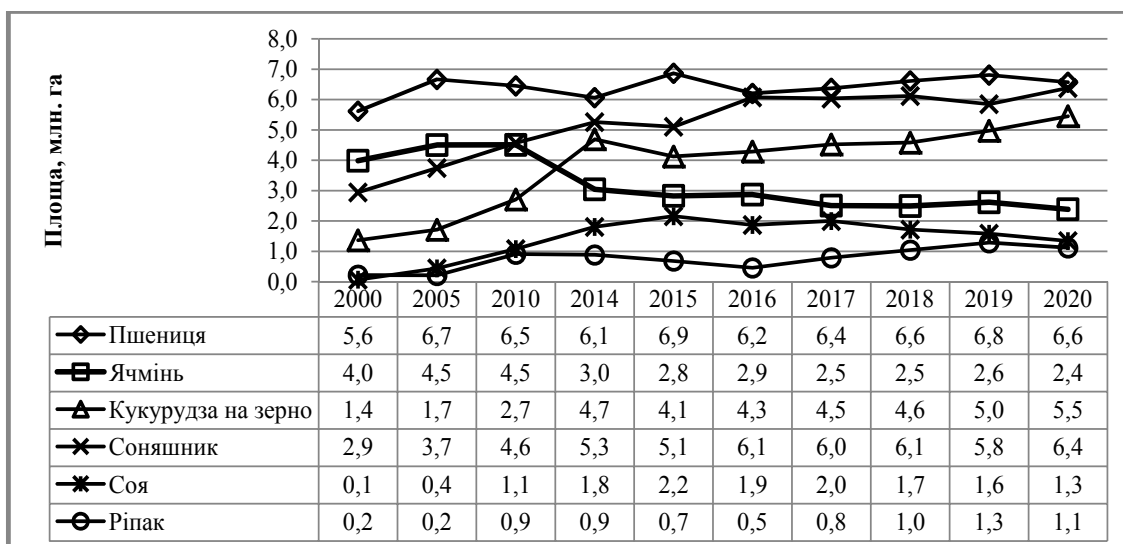

Рис. 3. Ячмінь у структурі посівних площ сільськогосподарських культур України у 2000–2020 рр., тис. га

Джерело: складено за даними Держстату України [4]

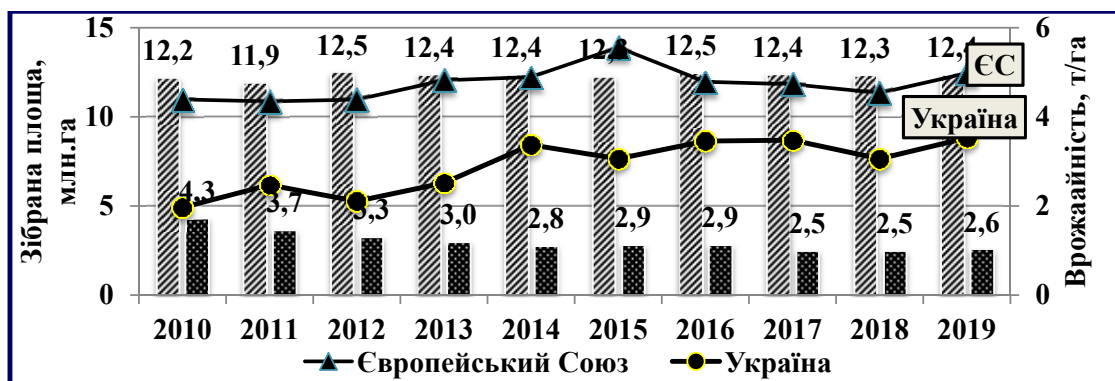

Рис. 4. Збиральні площі та врожайність ячменю в Україні у 2010–2019 роках

Джерело: складено за даними USDA та Держстату України [2; 4]

За рахунок підвищення урожайності, попри суттєве зменшення посівних площ, виробництво ячменю в Україні протягом останніх років, демонструє досить стійку тенденцію стабільності з можливостями до зростання. У 2019/2020 МР його валовий збір склав 9,1 млн. т, що майже на 0,7 млн. т більше середньорічного за останні десять років і на 1,6 млн. т, або на 21%, більше минулорічного [1]. Це четвертий показник у світі, більше виробляють тільки ЄС (63 млн. т), Росія (19,9 млн. т) та Канада (10,4 млн. т). За нами йдуть Австралія, Туреччина, Аргентина, Казахстан, США та Іран.

Серед країн Чорноморського регіону Україна з площею, яка складає 18% від загально регіональної, вирощує 25% загального обсягу ячменю за рахунок найвищої врожайності на пострадянському просторі [12] (табл. 5).

На загальнонаціональному рівні серед десяти найбільших виробників ячменю цього року були аграрії Одеської (12% від загального обсягу), Мико-

лаївської (11%), Дніпропетровської (8%) і Херсонської (7%) областей з площею від 100 тис. га, які на 73% зібраної площі сумарно виростили 71% врожаю від усього його обсягу в країні [1].

Співставлення показників питомої ваги зібраних площ та обсягів виробництва дає підставу зробити висновок, що в динаміці загалом у державі можна спостерігати позитивний ефект від інтенсифікації та підвищення рівня середньої урожайності цієї сільськогосподарської культури, проте на регіональному рівні поточного року досить чітко простежується переважаючий вплив екстенсивного фактору розвитку галузі на обсяги виробництва ячменю. На фоні динаміки падіння площ Україна протягом останніх десяти років утримує стійку позицію серед країн-лідерів з експорту ячменю на світовому ринку. За цим показником ми посідаємо 3 місце у світі.

Експорт аграрної продукції є одним з найбільших джерел надходження валюти до економіки

Таблиця 5

Ячмінь у країнах Чорноморського регіону у 2019/20 МР, тис. га, тис. т, т/га

Країна	Площа	%	Виробництво	%	Урожайність
Російська Федерація	8,4	55	19,9	54	2,4
Україна	2,7	18	9,2	25	3,4
Казахстан	3,0	19	3,8	10	1,3
Білорусь	0,4	3	1,4	4	3,5
Азербайджан	0,3	2	0,9	2	2,7
Киргизстан	0,2	1	0,4	1	2,4
Інші	0,4	3	1,06	3	2,6

Джерело: складено за даними USDA [2]

Таблиця 6

Експорт ячменю Україною у 2010–2019 МР, млн. т

Показник	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20
Виробництво	8,5	9,1	6,9	7,6	9,5	8,8	9,9	8,7	7,6	9,2
Експорт	2,8	2,5	2,1	2,5	4,5	4,4	5,4	4,3	3,6	4,8
Частка від виробництва	33%	27%	31%	33%	47%	50%	54%	49%	47%	52%

Джерело: складено за даними Державної фіскальної служби України [5]

України. Зокрема, за даними офіційного порталу Державної фіскальної служби України, від експорту ячменю до країни щорічно надходить майже 700 млн. доларів США, а потенціал експортного напряму використання цієї культури ще не повністю використаний.

З урахуванням сформованих тенденцій та очікувань нами складені оцінки розподілу ячменю у 2019/20 маркетинговому році. Оскільки наше внутрішнє споживання ячменю з 2010 року скоротилося із 6,0 млн. т на 35%, а саме до 3,9 млн. т, а перехідні запаси в середньому становлять 0,9 млн. т, більш ніж половина продукції йде на експорт. Експортний потенціал України у сезоні 2019/20 зріс на 1,2 млн. т до 4,8 млн. т, або на 33% проти минулорічного [14] (табл. 6).

Серед країн Чорноморського регіону з експорту ячменю Україна впевнено посідає місце лідера, опереджаючи Російську Федерацію, яка експортує 4,2 млн. т [14].

Найбільший обсяг експорту ячменю з України здійснюється в напрямку азійського ринку, який має більше 60% зовнішньоекономічного обігу.

Основним імпортерами вітчизняного ячменю в Азії є Саудівська Аравія, яка взагалі імпортує 7,5 млн. т, а її частка у його загальному обсязі українського експорту становить у середньому майже 30%. Проте слід зауважити, що через жорстку конкуренцію на ключовому ринку Саудівської Аравії ситуація для сегменту українського ячменю є досить ризикованою, оскільки експортний ринок нашого ячменю є більш консолідованим саме в цьому напрямку, тоді як наш конкурент, а саме РФ, диверсифікує ринок за рахунок Ірану, Йорданії та Туреччини. Україна

ж лише в окремі роки експортує ячмінь до Ізраїлю, Йорданії та Туреччини обсягом від 4% до 8% [14].

На другій позиції серед ключових глобальних імпортерів знаходиться Китай, де виробництво ячменю з 2005/06 упало з 3,44 млн. т до 0,9 млн. т у 2019/20, і він, за оцінками USDA, вимушений імпортувати 5,3 млн. т, щоб забезпечити внутрішні потреби у 6,2 млн. т [14]. Для українських аграріїв, що вирощують ячмінь, відкриваються перспективи збільшення присутності на ринку цієї країни, оскільки Австралія – основний постачальник цієї продукції до КНР – не задовольняє повністю цей попит, а вітчизняні аграрії можуть її потіснити, задовольняючи зростаючі вимоги цієї країни до якості.

Серед позитивних тенденцій потрібно відзначити зацікавленість до імпорту українського ячменю Японією.

Африканський напрямок експорту українського ячменю представлений такими країнами, як Алжир, Лівія, Марокко і Туніс [14]. Перспективними напрямками для його експорту можуть бути Іран, який імпортує в межах 3,0 млн. т, Японія (більше 1,0 млн. т), Лівія, Туніс, Кувейт, Туреччина (500–600 тис. т).

На сучасному етапі розвитку світової економіки для України складаються сприятливі умови щодо освоєння нових ринків зерна, зокрема в регіонах Південно-Західної, Південної і Східної Азії, Північної Африки також існують можливості нарощування експорту зерна до країн Європи [6].

Останніми роками Україна намагається знайти нішу для експорту ячменю в Європу. З початку 2019 р.,

наприклад, до Іспанії експортовано зерна ячменю на 58 млн. доларів, або 9% від загальної суми [14].

Також Україна почала експортувати пивоварний та органічний ячмінь, який вирощується за допомогою виключно органічних добрив.

Загалом український ячмінь залишається конкурентним на основних ринках збуту. При цьому все більш явним стає азіатський вектор у формуванні експортних потоків, що обумовлено активним приростом населення й динамічним розвитком економіки цього регіону.

Незважаючи на динамічний розвиток експортного сегменту, частка внутрішнього споживання у загальному розподілі зерна в Україні залишається вагомою і, безумовно, впливає на цінову ситуацію зокрема і ринкових тенденцій загалом. Окрім кормового споживання, частка якого становить від виробництва близько 25%, використання на насінні цілі (6%) та продовольчі потреби (2%), виробничі потужності вітчизняної переробної галузі здатні перетворювати в готовий продукт більше 1,0 млн. т зерна ячменю щорічно [15].

За підсумками 2019 року виробництво кормів (без урахування преміксів) в Україні становить 6,3 млн. т [1]. Такий результат є найнижчим за останні шість років. Порівняно вища ціна ячменю проти інших зернових, постійна зміна раціону й розвиток олієдобувної галузі, що генерує кормові компоненти у вигляді шротів і макухи, формують невизначеність з використанням ячменю як зернового компонента для комбікормів. Це впливає на сталість попиту ячменю галуззю виробництва комбікормів.

З 2002 року українські підприємства з виробництва ячмінного солоду за допомогою іноземних інвесторів та власного капіталу докорінно модернізували свої виробничі потужності, наростивши їх майже до 550 тис т [16]. Вже з 2008 року споживання ячменю пивоварної якості зросло до 800 тис. т, завдяки чому потреби вітчизняного пивовара в солоді були повністю задоволені та було розпочато пошук його збуту на зовнішньому ринку.

Проте пивоварна галузь з різних причин сьогодні перебуває майже в стадії стагнації, виробничі потужності солодових підприємств через це задіяні лише на 65–75%, а територіальними межами товарних ринків більшої частини солоду залишаються загальнодержавні ринки України. Повільно зростаючий у шаленій конкуренції експорт солоду станом на 1 листопада 2019 року склав 108 тис. т на 47, 4 млн. USD, за календарний 2018 рік він склав 142,7 тис. т на 56,7 млн. USD, що становить біля третини від виробленого обсягу [17]. Суттєвими бар'єрами для виходу на зовнішні ринки солоду є значна концентрація та його насиченість на Європейському ринку, висока вартість експортної логістики під час поставок до країн Азії та Африки порівняно з аналогічними витратами євро-

пейських постачальників, квота на імпорт до Європейського Союзу. Загалом напрям пивоварного використання ячменю є ефективним, оскільки під час експорту це додатковий дохід 50–60 дол. на кожну тонну, а за реалізації вітчизняним солодовим заводам – 30–45 дол.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі вищевикладеного аналізу про стан ринку ячменю, рівень внутрішнього споживання за всіма потребами й позиції України на світовому ринку можна зробити такі висновки.

1. Експорт ячменю Україною матиме й надалі активний розвиток, чому сприяє низка таких вагомих факторів:

- зростання чисельності населення й розвиток економіки азіатських країн збільшують попит цього регіону;

- зміна глобального клімату й проблеми, які все частіше виникають з виробництвом зерна в Австралії, яка є основним експортером у регіоні;

- наявний торговий конфлікт між США і Китаєм.

2. Зовнішніми факторами ризику в сегменті експорту ячменю є:

- вищі ціни порівняно з іншими зерновими, що зумовлює перехід на альтернативні зернові компоненти кормів, зокрема на кукурудзу; цей тренд характерний і для Китаю, і для Саудівської Аравії, які є глобальними імпортерами нашого ячменю;

- постійна конкуренція з боку російського зерна і продуктів його переробки, частка якого планомірно збільшується на ключових ринках збуту.

3. Внутрішніми перманентними факторами ризику залишаються:

- дефіцит потужностей зберігання зерна, географічна нерівномірність розміщення наявних елеваторів та їх неспроможність забезпечити стандарти якості, безпеки та логістики, відповідні потребам ринку;

- невирішеність логістичних проблем доставки зерна з внутрішніх за достатніх потужностей перевалювання в портах;

- низький рівень розвитку фінансово-кредитної системи;

- нерозвиненість сфери страхування від виробничих і кредитних ризиків;

- недостатня якість зернової продукції, внаслідок чого ціни на неї знижуються.

4. Позиція України на світовому ринку та рівень внутрішнього споживання за всіма потребами не дають вагомих підстав для різкого зменшення площі ячменю. Можна вважати, що виробником уже знайдено логічний оптимум їх у сівзміні. Окрім цього, ячмінь залишається вирашною культурою внаслідок короткотермінового вкладення капіталу. Незначні коливання площі можливі лише з причин зміни погодно-кліматичних умов.

5. Стабільність обсягів виробництва стає можливою завдяки динамічному зростанню врожай-

ності за рахунок застосування багатофункціональної техніки, впровадження інноваційних технологій та пластичних високоврожайних сортів, зміни в ставленні до культури.

6. Стейкий попит на зовнішньому ринку, про що говорить рівень цін порівняно з пшеницею та кукурудзою, що надає ячменю статусу прибуткової культури та ставить його в ряд їх повноправного конкурента.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 06.07.2020).
2. Андрійчук В.Г. Основи наукових досліджень в агробізнесі : навчальний посібник. Київ : КНЕУ. 2018. 496 с.
3. Амбросов В.Я. Ринки і стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2013. № 10. С. 72–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2013_10_14 (дата звернення: 07.07.2020).
4. Бабан Т.О. Розвиток експортного потенціалу аграрних підприємств на ринку зерна ячменю : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04. Мелітополь. 2017. 246 с.
5. Бойко В.І. Зерно і ринок : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2007. 312 с.
6. Голомша Н.Є., Дзядикевич О.Я. Перспективи світового ринку зерна. *Економіка АПК*. 2016. № 8. С. 49–52.
7. Кваша С.М. Очікувані наслідки переходу до ринку землі. *Економіка АПК*. 2015. С. 32–45.
8. Лупенко Ю.О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. С. 30–34.
9. Маслак О.В. Ринок зерна в Україні та світі: погляди і перспективи. *Пропозиція*. 2018. № 4. С. 6–8.
10. Шпикуляк О.Г. Формування і розвиток ринку зерна в Україні. Київ : ННЦ ІАЕ. 2008. 190 с.
11. Огляд ринку : веб-сайт. URL: <https://www.agrochart.com.ru> (дата звернення: 04.07.2020).
Grain: World Markets and Trade // United States of Department of Agriculture / Foreign Agricultural Service, FG-04-12. URL: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda> (дата звернення: 12.07.2020).
11. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (UN Food and Agriculture Organization, FAO) // FAOSTAT : веб-сайт. URL: <http://www.fao.org/faostat/en> (дата звернення: 10.07.2020).
12. Офіційний портал Державної фіскальної служби України : веб-сайт. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/f11> (дата звернення: 11.07.2020).
13. Офіційний сайт Інформаційно-аналітичного агентства «АПК-інформ» : веб-сайт. URL: <https://www.apkinform.com> (дата звернення: 19.07.2020).
14. Офіційний сайт Приватного акціонерного товариства «Українська галузева компанія по виробництву пива, безалкогольних напоїв та мінеральних вод «УКРПИВО»» : веб-сайт. URL: <http://www.ukrpivo.com> (дата звернення: 22.07.2020).

15. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України : веб-сайт URL: <http://www.minagro.gov.ua> (дата звернення: 15.07.2020).

16. Офіційний сайт Приватного акціонерного товариства «Українська галузева компанія по виробництву пива, безалкогольних напоїв та мінеральних вод «УКРПИВО»» : веб-сайт. URL: <http://www.ukrpivo.com> (дата звернення: 22.07.2020).

17. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України : веб-сайт URL: <http://www.minagro.gov.ua> (дата звернення: 15.07.2020).

REFERENCES:

1. Ofitsiyniy sayt Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 6 July 2020) (in Ukrainian).
2. Andriyчук V.G. (2018). Osnovy naukovykh doslidzhen v agrobiznesi [Fundamentals of scientific research in agribusiness]. Kyiv: KNEU, pp. 496 (in Ukrainian).
3. Ambrosov V.Y. (2013). Rynok i strategiya rozvytku silskogospodarskykh pidpryyemstv [Market and development strategy of agricultural enterprises]. Economics of agro-industrial complex, no 10, pp. 72–79. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2013_10_14 (accessed 7 July 2020) (in Ukrainian).
4. Baban T.O. (2017). Rozvytok eksportnogo potentsialu agrarnykh pidpryyemstv na rynku zerna yachmenyu [Development of export potential of agrarian enterprises in the barley grain market]: Ph.D. econ.science: 08.00.04. Melitopol, pp. 246 (in Ukrainian).
5. Boyko V.I. (2007). Zerno i rynek: monohrafiia [Grain and market: a monograph]. Kyiv: NSC IAE, pp. 312 (in Ukrainian).
6. Golomsha N.E., Dzyadykevich O.Ya. (2016). Perspektyvy svitovogo rynku zerna [Prospects for the world grain market]. Economics of agro-industrial complex, no. 8, pp. 49–52 (in Ukrainian).
7. Kvascha S.M. (2015). Ochikuvani naslidky perehodu do rynku zemli [Expected consequences of the transition to the land market]. Economics of agro-industrial complex, pp. 32–45 (in Ukrainian).
8. Lupenko Yu. O. (2015). Rozvytok agrarnogo sektoru ekonomiky Ukrayiny: prognozy ta perspektyvy [Development of the agricultural sector of the Ukrainian economy: forecasts and prospects]. Scientific Bulletin of Mukachevo State University, pp. 30–34 (in Ukrainian).
9. Maslak O.V. (2018). Rynok zerna v Ukrayini ta sviti: poglyady i perspektyvy [Grain market in Ukraine and the world: views and prospects]. Offer, no. 4, pp. 6–8 (in Ukrainian).
10. Shpykulyak O.G. (2008). Formuvannya i rozvytok rynku zerna v Ukrayini [Formation and development of the grain market in Ukraine]. Kyiv: NSC IAE, pp. 190 (in Ukrainian).
11. Ohliad rynku [Market overview]. Available at: <https://www.agrochart.com.ru> (accessed 4 July 2020) (in Ukrainian).
12. Grain: World Markets and Trade // United States of Department of Agriculture / Foreign Agricultural Service, FG-04-12. Available at: <http://www.usda.gov/wps/portal/usd> (accessed 12 July 2020) (in English).
13. Ofitsiyniy sait Prodovolchoi ta silskohospodar-

skoi orhanizatsii Obiednanykh Natsii. [UN Food and Agriculture Organization, FAO]. FAOSTAT. Available at: <http://www.fao.org/faostat/en> (accessed 10 July 2020) (in Ukrainian).

14. Ofitsiyni portal Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy. [Official portal of the State Fiscal Service of Ukraine]. Available at: <http://sfs.gov.ua/ms/f11> (accessed 11 July 2020) (in Ukrainian).

15. Ofitsiyni sait Informatsiino-analitychnoho ahentstva "APK-inform" [Official site of the Information and Analytical Agency "AIC-Inform"]. Available at: <https://www.apkinform.com> (accessed 19 July 2020) (in Ukrainian).

16. Ofitsiyni sait Pryvatnogo akcionernogo tovarystva "Ukrayinska galuzeva kompaniya po vyrobnyctvu pyva, bezalkogolnyh napoyiv ta mineralnyh vod "UKRPYVO"" [Private joint-stock company "Ukrainian branch company for the production of beer, soft drinks and mineral waters "UKRPIVO""]. Available at: <http://www.ukrpivo.com> (in Ukrainian).

17. Ofitsiyni sait Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Official site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. Available at: <http://www.minagro.gov.ua> (accessed 15 July 2020) (in Ukrainian).